

GÁBOROVÁ, M. 2019. STOPY SEVERU V NEMECKOJAZYČNEJ TLAČI BRATISLAVY V ROKOCH 1918 – 1929. BRATISLAVA: UNIVERZITA KOMENSKÉHO.

JÁN MARKECH

Predmetná monografia si vytýčeným cieľom: „[...] mapovanie stôp severských literatúr a obrazu Severu v nemeckojazyčnej tlači Bratislavy [...]“ v rozpätí jednej dekády prvej Československej republiky rokov 1918 – 1929 zvolila pomerne komplexný výskumný záber, ktorého spracovanie si vyžaduje rigorózný pluralistický prístup a solídne kontextuálne znalosti predovšetkým z oblasti germanistiky, škandinavistiky, ale aj histórie a tzv. kultúrnych štúdií. Niet pochyb, že autorka v nej zúročila svoje dlhoročné a vedecky plodné pôsobenie na katedre germanistiky, nederlandistiky a škandinavistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Vedecká profilácia autorky, germanistiky a škandinavistiky, tvorí nosnú os celej monografie, ktorej skúmaný korpus tvoria preklady autentických textov z diel a úryvkov severskej literatúry, z ich recenzií, štúdií a článkov vedeckého, odborného, ale aj populárno-vedeckého charakteru.

Stopy Severu autorka predostiera aj na pozadí fejtónov, esejí, analýz, črt a menších žurnalistických útvarov a siaha pritom po nemeckojazyčných periodikách Bratislavy skúmaného obdobia. V danej súvislosti je potrebné konštatovať, že nemeckojazyčná literatúra a tlač Bratislavy sú vzhľadom najmä na obrovské množstvo primárneho materiálu stále nie dostatočne prebádané, pričom sa však v posledných rokoch postupne stávali predmetom širšieho vedeckého záujmu niektorých, najmä bratislavských, germanistov. Aj napriek čiastkovým vedeckým výstupom v danej oblasti predstavuje hľadanie stôp Severu v nemeckojazyčnej tlači a stanovenie si relevantného textového korpusu neľahkú úlohu, spojenú s cieľovým bádáním a rešeršami historickej tlače, knižničných a archívnych záznamov, nezriedka publikovaných vo švabachu.

Komplexnosť výstupov Gáborovej výskumu je napriek rozsiahlosti spracovanej problematiky plynule čitateľná, jednotlivé kapitoly a podkapitoly sú koherentné; geopolitické a kultúrohistorické kontexty, ako aj špecifické súvislosti bádania autorka opiera o rozsiahly poznámkový aparát. Tým sprístupňuje svoju monografiu nielen odborníkom z oblasti literárnej vedy, histórie, translatológie či žurnalistiky, ale aj širšiemu publiku čitateľov.

Prvé tri kapitoly približujú metodologické kroky vedúce k dosiahnutiu stanoveného cieľa, skúmaný textový, resp. literárny korpus a už spomínané súvislosti kultúrneho transferu, opierajúc sa o kultúru niekoľkých geografických priestorov pod súhrnným názvom Sever, ktorého opodstatnenie autorka objasňuje v kontexte nesprávneho pomenovania Škandinávia, pod čím sa z geografického hľadiska chápe iba Švédsko a Nórsko, nie však Dánsko a Fínsko. Práca sa preto nevyznačuje len komparatisticko-pluralistickým, ale aj interkultúrnym prístupom, presahujúc Chiellinovo chápanie interkulturality ako protipólu tzv. monokulturality v zmysle striktno ohraničených kultúrnych entít, ale prináša ich vzájomnú interakciu a recepciu.

Literárne a kultúrne stopy Severu v bratislavskej tlači autorka otvára na príklade Henrika Ibsena, recepciu ktorého spočiatku znázorňuje na príklade Rakúska a Slovinska, čím podčiarkuje význam vplyvu škandinávskej literatúry na vývoj modernej európskej literatúry 19. storočia. Vzhľadom na ukotvenie žánrového ťažiska Ibsenovej tvorby v dráme je recepcia jeho poézie bratislavskými periodikami, slovami autorky, úsporná. Napriek tomu sa slová z jeho subtilnej poetickej tvorby v literárnom časopise *Das Riff* stali všeobecnou výzvou na prezentáciu modernej svetovej literatúry v regióne. Monografia dáva v tejto súvislosti do pozornosti aj stav recepcie Ibsenovej dramatickej tvorby, ktorá v ešte stále multilingválnej Bratislave, hoci nachádzajúcej sa v procese modernizácie, nebola úplne ideálna. Optikou atribútov modernizácie prezentuje autorka aj vnímanie dramatikovej postavy Nory z drámy *Domov bábok*, ktorá stelesňovala individuálnu, sebavedomú a modernú ženu. Na protiklade jasného posolstva Nory však autorka poukazuje aj na bezradné a nechápavé reakcie bratislavského publika pri Ibsenovej *Hedde*

Gablerovej, čo opiera o recenziu periodika *Preßburger Zeitung*. Denník nepriaznivú recepciu odôvodňuje spleťtým a nezrozumiteľným charakterom hrdinky. Gáborovej výskum dáva do pozornosti aj neskoršiu Herzfeldovu recenziu tohto diela na stránkach *Die Rampe*, ktorá sa viac priblížila pocitu doby, ako aj širšiu recepciu dramatika v nemeckojazyčnej tlači skrz odbornú a vedeckú optiku zahraničných prispievateľov.

Podobne Gáborová sprístupňuje aj stopy Augusta Strindberga. Jeho báseň *Nárek vetrov* z drámy *Hra snov* vníma cez básnický transfer nemeckého prekladu z pera Emila Scheringa a upozorňuje na silnú expresívnu lyriku výrazového textu básne; tú vníma ako kvilivú žalobu, až obžalobu stavu sveta s konkrétnou výpoveďou o stave spoločnosti. Autorka neopomína popri Strindbergovej poézii, próze a citátoch z diel ani jeho recepciu v odbornej a vedeckej diskusii a dokladá ju pochvalnými kritikami Weltscha a Herzfelda. Strindbergovo ťažisko zameriava na recepciu jeho dramatického diela, ktoré bolo bratislavskému divákovi sprostredkované pôsobením hosťujúcich divadiel, ktorých nemecké predstavenia boli vždy vypredané. V danej súvislosti text podčiarkuje prínos Josefa Jarna, dočasného riaditeľa nemeckých sezón v bratislavskom Mestskom divadle. Jeho práca priblížila divákovi Strindbergovo dramatické dielo, ktoré Gáborová recipuje najmä skrz texty recenzií.

V rámci nasledujúcej časti práce sú čitateľovi priblížené najznámejšie a najvýznamnejšie literárne osobnosti Severu – Henrik Ibsen, August Strindberg, Selma Lagerlöfová a Hans Christian Andersen z menej známeho aspektu. Medailóny, vychádzajúc zo štyroch textov periodik *Preßburger Zeitung* a *Grenzbote* rokov 1923 – 1928, prehľbujú doteraz známe autorské profily v „[...] *súkromnejšom, intímnejšom svetle*“.

V snahe ponúknuť čitateľovi istý diapozón reflexie kultúrneho transferu Severu a jeho vplyv na formovanie bratislavskej kultúry monografia rozširuje svoj záber aj na žánrovo pestrý literárny transfer osobností ako Björnsterne Björnson, Knut Hamsun, Sven Elvestad a Sven Lange a na literatúru pre deti a mládež reprezentovanú H. Nyblomovou a J. Kohnom. Pútavým štýlom prezentácie stôp Severu, s ťaby zaslúbenej krajiny, sa čitateľovi prostredníctvom hybridných a žurnalistických žánrov cestopisu, reportáže, fejtónu a zážitkového rozprávania ponúka priam degustácia Severu na pozadí textov *Swedische Reise (Cestovanie po Švédsku)* od Fritza Löweho, *Mitsommer in Finnland (Letný slnovrat vo Fínsku)* od Waltera Wienerta, *Norwegen (Nórsko)* pravdepodobne od Elsy Grailichovej a *Im Zeltlager der Lappen (V tábore Laponcov)* od Arna Olisa.

Spod pera Löweho vychádzajú bohaté a zaujímavé opisy Švédska a jeho hlavného mesta, pôsobiace idylicky, miestami až romantizujúco, čo Gáborová uvádza na pravú mieru skutočnosťou, že autorov štýl len reflektoval očakávanie periodika, ktoré si kladlo za cieľ „predať“ Štokholm ako „oázu dokonalosti, ako očistec pre regeneráciu tela i ducha“. Niet pochýb, že Löwe neostal týmto očakávaniam nič dlžný.

Divergenciu obrazov autorka sprostredkúva aj na obrazoch Fínska, ktorým pripisuje atribúty drsnosti a chladu a kategorizuje ich do geograficko-topografických postrehov a úvah o živote Finov. Vedeckú objektivitu možno badať na Gáborovej konštatovaní Wienertovho generalizovania a paušalizovania konštrukcií národných čít Finov.

Na pomedzí viacerých žánrov autorka predostiera aj príspevok o Nórsku, ktorý, najmä vzhľadom na potenciál reflexie, nenaplnil očakávanie po formálnej ani po obsahovej stránke. Gáborovej negatívne konštatovanie možno oprieť aj o skutočnosť, že článok s vysokou pravdepodobnosťou pochádza z pera bratislavskej dobovej novinárky a spisovateľky Elsy Grailichovej.

Obrazy Laponska sa pohybujú na osi literárneho priestoru presahujúceho geopolitické danosti. Reportáž uverejnená na stránkach *Preßburger Zeitung* ponúka čitateľovi, ako uvádza Gáborová, pomerne jednoduchý príbeh, na pozadí ktorého sú však sprostredkované kultúrne reálie Sámov, čo možno považovať za istú pridanú hodnotu tohto subjektívneho rozprávania reálneho zážitku.

Záverečné strany monografie sú venované reflexii udalostí spojených s letom vzducholode *Italia* na Severný pól z roku 1928, ktorý sa skončil jej nešťastným pádom a následnými záchrannými operáciami preživšej posádky. Opierajúc sa o teóriu mediálneho výskumu autorka predostiera predmetné udalosti cez optiku mediálnych udalostí. Noviny *Preßburger Zeitung*, ktoré autorkin text charakterizuje ako mienkotvorný denník konzervatívno-liberálneho zamerania, čítaný najmä strednou vrstvou, prezentovali dané udalosti, slovami Gáborovej, ako senzáciu s katastrofickým vývojom plným napätia aj napriek počiatočnému nestrannému prístupu. Spracovaný korpus príspevkov o udalosti predostiera bohatú recepciu späť najmä so záchrannými akciami a oceňuje, že *Preßburger Zeitung* reflektoval známeho nórskeho polárniko Roalda Amundsena aj ako vedca. Prístup denníka k téme záverom autorka vidí ako príklad uplatnenia slobody tlače a otvoreného postoja.

Zaujímavé zistenia rezultujú z porovnania reflexii letu na Severný pól v rakúskych novinách *Neue freie Presse* s bratislavským denníkom *Preßburger Zeitung*. Autorka si všima, že sa dané správy v kontexte rakúskeho periodika len zriedkakedy objavovali na titulnej strane a čitateľ sa o nich dozvedal až v rámci večerných vydaní. Konštatuje obozretnosť a zdržanlivosť rakúskej tlače, ktorá v roku 1928 postupovala v súvislosti s Talianskom opatrne, až diplomaticky, čo odôvodňuje politickým smerovaním Talianska.

Monografia *Stopy severu v nemeckojazyčnej tlači Bratislavy v rokoch 1918 – 1929* prezentuje kultivovaným jazykovým prejavom originálne a zaujímavé zistenia z doteraz absentujúcej recepcie Severu na pozadí nemeckojazyčnej tlače medzivojnovnej Bratislavy. Komplexný skúmaný textový korpus monografia precízne analyzuje pluralistickým prístupom primárne kultúrneho transferu v syntéze interkultúrnej komunikácie, komparatistiky, recepčnej estetiky a niektorých žurnalistických žánrov, čo systematicky vyúsťuje do vysokoodborného textu, ktorý vďaka svojim interdisciplinárnym presahom zaujme široké spektrum odborníkov, ako aj intelektuálne senzitivne spektrum čitateľov.

Kontakt

PaedDr. Ján Markech, PhD., MBA

recenzent

Jazyková škola

Palisády 38, 811 06 Bratislava

Slovenská republika

Email: jan.markech@1sjs.sk